

VOORZICHTIGE OPMARS BDO EN MAZARS

Weinig beweging in auditmarkt

De dominantie van de big four in de top van de internationale auditmarkt is een hot issue. Hoe liggen de precieze marktverhoudingen in Nederland? Welk kantoor bedient de meeste en grootste fondsen? En in welke sectoren? Er is wat beweging, maar nog slechts heel voorzichtig.

TEKST ERWIN BREIJ* | BEELD CORBIS

PricewaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young en Deloitte beheersen de bovenkant van de markt voor accountantscontrole in Nederland. Dat was de conclusie van een onderzoek door 'de Accountant' in september 2006 op basis van verslagjaar 2005. Is dit nog steeds het geval? Of hebben de middelgrote kantoren, al jaren pogend een voet tussen de deur te krijgen, wellicht een inhaalslag gemaakt? 'de Accountant' onderzocht de situatie op basis van de jaarverslagen van Nederlandse ondernemingen over boekjaar 2007. Om maar meteen met de deur in huis te vallen: van een grote verschuiving is geen sprake. Het zal weinigen verbazen. De vier grote accountantskantoren zijn nog steeds oppermachtig in het topsegment van de markt. Ruim 82 procent van de beursfondsen heeft een big four-kantoor als controle-rend accountant. Gemeten in omzet over 2007 van de gecontroleerde bedrijven is dit percentage zelfs 99,6 procent. Hetzelfde beeld rijst op als we kijken naar de veertig grootste niet-beursgenoteerde ondernemingen.

Financiële sector en bouw worden gedomineerd door een of twee grote accountantskantoren.

KPMG MEESTE BEURSFONDSEN

KPMG heeft de meeste beursfondsen onder zijn hoede, op de voet gevolgd door Ernst & Young. Met enige afstand volgen dan PwC en Deloitte. Gemeten naar omzet is het beeld iets anders. Dan gaat PwC nipt op kop. Dit kantoor doet de controle bij levensmiddelenconcern Unilever, met afstand het grootste beursfonds met een Nederlandse accountant. Het gat met de nummers drie en vier, Ernst & Young en Deloitte, is in deze ranglijst ook groter dan wanneer alleen naar aantallen klanten wordt gekeken. Bij de niet-beursgenoteerde bedrijven valt op dat Ernst & Young van de top vijftien maar liefst acht ondernemingen controleert. De top veertig vertoont een wat

Wie controleert de top vijftien beursgenoteerde bedrijven (2007)

	Bedrijf	Omzet 2007 in miljarden euro's	Accountantskantoor
1.	Unilever	40	PwC
2.	Ahold	28	Deloitte
3.	AEGON	27	E&Y
4.	Philips	27	KPMG
5.	ING	14	E&Y
6.	KPN	13	PwC
7.	ABN Amro	13	E&Y
8.	Heineken	13	KPMG
9.	TNT	11	PwC
10.	Fortis	10	KPMG (samen met PwC België)
11.	Akzo Nobel	10	KPMG
12.	Randstad	9	PwC
13.	BAM	9	PwC
14.	DSM	9	E&Y
15.	Reed Elsevier	7	Deloitte

Beursgenoteerde markt

	Accountantskantoor	Aantal controlecliënten	Marktaandeel	
			Absoluut	In omzet (van de cliënten)
1.	KPMG	32	26,4%	30,6%
2.	Ernst & Young	28	23,1%	21,5%
3.	PwC	22	18,2%	30,7%
4.	Deloitte	18	14,9%	16,8%
	totaal big four	100	82,6%	99,6%
5.	BDO	11	9,1%	0,2%
6.	Mazars	6	0,8%	0,2%
7.	FAG	2	1,7%	0,0%
8.	HLB	1	0,8%	0,0%
9.	DRV	1	0,8%	0,0%
	totaal andere kantoren	21	17,4%	0,4%
		121	100%	100%

Totale omzet van de 121 bedrijven: 335 miljard euro

evenwichtiger beeld, alhoewel KPMG en Ernst & Young een duidelijk overwicht hebben.

MIDDELGROTE KANTOREN

De inbreng van de *mid tier* kantoren in het topsegment van de controlemarkt is nog altijd erg bescheiden. Mazars en - vooral - BDO zijn de enige kantoren buiten de big four die een aardig deuntje meezingen in dit deel van de markt. Bij de beursgenoteerde bedrijven komen we het eerste middelgrote kantoor pas tegen op plaats 65 van de ranglijst naar omzet: Mazars controleert de jaarrekening van Tulip Computers.

Ook in het niet-beursgenoteerde topsegment is de 'middelgrote' inbreng erg

beperkt. Bij de niet-beursgenoteerde ondernemingen komen we op de negende plaats BDO tegen als accountant van VION Food Group. Maar het volgende middelgrote kantoor volgt pas op de 33-ste plaats: HAB.

Toch lijken BDO en Mazars langzaam wel iets aan positie te winnen. BDO heeft nu elf beursgenoteerde klanten, Mazars zes. Dat waren er in 2005 nog acht en drie.

TWEE BIG FOUR-KLANTEN NAAR MAZARS

De nieuwe klanten kwamen echter niet altijd van de vier grote concurrenten. Mazars wist twee beursgenoteerde klanten van FAG Accountants binnen te halen: het bijna jaarlijks van accountant wisselende Tulip Computers (nu Nedfield)

en Vivenda Media Groep, in 2007 ontstaan na de omgekeerde overname van beursfonds RT Company. Die twee overstaps hebben een bijzondere achtergrond. FAG Accountants, tijdens het vorige onderzoek een van de zeer weinige kleinere kantoren met beursgenoteerde controleklanten, heeft in 2006 een OOB-vergunning aangevraagd, maar de Autoriteit Financiële Markten heeft die vergunning geweigerd. Onlangs oordeelde ook de Rotterdamse bestuursrechter dat het kantoor geen vergunning behoort te krijgen. FAG schiet volgens de rechter structureel tekort bij de "de zorgplicht, het stelsel van kwaliteitsbeheersing alsmede de vakbekwaamheid van aan FAG aangesloten accountants". ■

Wie controleert de vijftien grootste niet-beursgenoteerde bedrijven			
		Accountantskantoor	Omzet 2007 bedrijf in miljarden euro's
1.	Vitol Holding	Ernst & Young	107,2
2.	Trafigura Beheer	Ernst & Young	37,2
3.	Ingka Holding	Ernst & Young	19,7
4.	GasTerra	KPMG	17,7
5.	SHV Holdings	PwC	15,2
6.	Eureko	KPMG	13,7
7.	Rabobank	Ernst & Young	10,6
8.	Essent	Ernst & Young	7,4
9.	VION Food Group	BDO	7,0
10.	Fujitsu Siemens Computers Holding	KPMG	6,6
11.	EBN	Ernst & Young	6,1
12.	Tetra Laval Holdings	Ernst & Young	6,0
13.	Univar	Ernst & Young	5,9
14.	Nuon	PwC	5,7
15.	Superunie	Deloitte	5,5

Niet-beursgenoteerde markt (veertig grootste bedrijven)				
	Accountantskantoor	Aantal controlecliënten	Marktaandeel	
			Absoluut	In omzet (van de cliënten)
1.	Ernst & Young	14	35,0%	60,6%
2.	KPMG	12	30,0%	19,6%
3.	PwC	7	17,5%	11,2%
4.	Deloitte	4	10,0%	5,1%
5.	BDO	2	5,0%	2,6%
6.	HAB	1	2,5%	0,8%
		40	100%	100%
Totale omzet van de veertig bedrijven: 369 miljard euro				

Harry Brouwer, directeur van FAG Accountants, kondigde overigens in het Financieel Dagblad aan waarschijnlijk tegen de uitspraak in beroep te zullen gaan. Wel afkomstig van een van de big four is de nieuwe Mazars-klant Alanheri. Zaadhandel Alanheri moest de jaarrekening over 2006 herzien en raakte in onmin met voormalig accountant Ernst & Young. Mazars verwelkomde ook voormalig PwC-controleklant DPA Flex Group.

DRIE BIG FOUR-KLANTEN NAAR BDO

BDO voegde sinds 2005 grondstoffen-groothandel Acomo, bedieningspanelen-producent Nyloplast en beddenmaker

Gemeten in omzet van beursgenoteerde controleklanten is het big four marktaandeel 99,6 procent.

Dico International toe aan zijn beursgenoteerde controleklanten. De informatie die bedrijven geven over een accountantswisseling is doorgaans summier. Dico en Deloitte besloten "in goed overleg" de controleopdracht te beëindigen. Ook Nyloplast was voorheen klant bij Deloitte. Acomo geeft als reden voor het afscheid van PwC dat BDO goedkoper is. Alleen BDO en Mazars lijken zich dus te kunnen meten met de grote vier en snoepen (heel) langzaam marktaandeel af van de grote kantoren, al is het nog steeds in onderste helft van de ranglijst.

Over het onderzoek

De opzet van dit onderzoek wijkt iets af van die van dat in 2006.

In het huidige onderzoek zijn uitsluitend de ondernemingen meegenomen die worden gecontroleerd door een **Nederlands accountantskantoor**, eventueel samen met een buitenlands kantoor. Dit laatste is alleen het geval bij Fortis (de Nederlandse tak van KPMG en de Belgische van PwC). Zo ontstaat een 'zuiverder' beeld van de Nederlandse auditmarkt. Als gevolg van deze keuze zijn bedrijven als Shell en Air France-KLM niet meer in de lijst terug te vinden. Deze opzet heeft ook als gevolg dat de opgetelde omzetcijfers fors lager uitvallen dan in het artikel uit september 2006.

Er is uitgegaan van de **jaarverslagen over 2007**. Bij de beursfondsen gaat het om ondernemingen die op 31 december 2007 een beursnotering hadden.

Bij de niet-beursgenoteerde ondernemingen zijn dochterondernemingen van buitenlandse bedrijven en pensioenfondsen buiten beschouwing gelaten.

Als criterium voor omvang is gekozen voor **omzet**. Als bron is onder andere gebruikgemaakt van *CompanyInfo*, een database met bedrijfsgegevens.

In omgekeerde richting was er de afgelopen jaren één overstap: BDO verloor in 2008 Hitt aan concurrent Deloitte.

OVERNAMES EN BEURSEXITS

De veranderde marktverhoudingen tussen de big four-kantoren onderling hadden in de afgelopen twee jaar vooral te maken met overnames en daaropvolgende beursexits. Uitzendorganisatie Vedio, dat werd gecontroleerd door Deloitte, verdween van de beurs als gevolg van de overname door Randstad, klant van PwC. Ernst & Young-cliënt TeleAtlas werd overgenomen door TomTom, cliënt van Deloitte. Handelshuis Hagemeyer (Deloitte) en kantoorproductenleverancier Corporate Express (PwC) werden overgenomen door

Top tien Nederlandse accountantskantoren		
		Omzet 2007 in miljoenen €
1.	PwC	775 *
2.	Deloitte	749 *
3.	KPMG	715 *
4.	Ernst & Young	641 *
5.	BDO	197
6.	GIBO	91
7.	Berk	85
8.	Mazars	83
9.	Accon AVM	73 **
10.	Flynth	63

* 2007-2008

** 2006

Overstappers beursgenoteerde bedrijven

Bedrijf	Accountant	
	was	is
CSM	PwC (2005)	Deloitte (2006)
Oranjewoud	Deloitte (2005)	Ernst & Young (2006)
BESI	KPMG (2005)	Ernst & Young (2006)
Van der Moolen	PwC (2005)	Ernst & Young (2006)
DPA Flex Group	PwC (2005)	Mazars (2006)
Nyloplast	Deloitte (2005)	BDO (2006)
Dico International	Deloitte (2005)	BDO (2006)
Telegraaf Media Groep	Deloitte (2006)	KPMG (2007)
Tulip Computers (nu: Nedfield)	FAG (2006)	Mazars (2007)
Alanheri	Ernst & Young (2006)	Mazars (2007)
Vivenda Media Groep (voorheen: RT Company)	FAG (2006)	Mazars (2007)
Acomo	PwC (2006)	BDO (2007)
Hitt	BDO (2007)	Deloitte (2008)
ABN Amro (delisting 25 april 2008)	Ernst & Young (2007)	Deloitte (2008)
Schuitema	Deloitte (2007)	KPMG (2008)

buitenlandse partijen. Ook supermarkt-concern Schuitema staat op de nominatie van de beurs te worden gehaald in afwachting van een uitspraak van de Ondernemingskamer over de overname door private-equitymaatschappij CVC. ABN Amro, eind 2007 nog net genoteerd, werd overgenomen door een consortium van banken en kwam in handen van Fortis, dat vervolgens als gevolg van de kredietcrisis uiteenviel. De Nederlandse onderdelen ABN Amro en Fortis Bank Nederland zijn inmiddels in handen van de staat. ABN Amro wordt nu gecontroleerd door Deloitte.

De enige meer recente (2007) accountantswisselingen vonden plaats bij de Telegraaf Media Groep en het eerdergenoemde Alanheri. TMG verruilde Deloitte

Ruim tachtig procent van de beursfondsen wordt gecontroleerd door een big four-kantoor.

voor KPMG, Alanheri werd klant bij Mazars. Andere wisselingen zijn al van oudere datum. In 2005 deed Ernst & Young goede zaken: het nam van elke andere grote concurrent een klant over (zie 'Overstappers beursgenoteerde bedrijven').

FINANCIËLE SECTOR EN BOUW

In de meeste sectoren is de beursgenoteerde controlemarkt vrij evenwichtig verdeeld tussen de grote vier accountantskantoren.

Een opvallende uitzondering is de financiële wereld. In deze sector, waarvoor een hoge mate van specialisatie is

vereist, is de spoeling inmiddels erg dun. In Nederland is de controle van banken en verzekeraars bijna exclusief in handen van Ernst & Young en KPMG. Op de in dit onderzoek gehanteerde peildatum (beursgenoteerd op 31 december 2007) controleerde Ernst & Young zowel Aegon, ING, ABN Amro, BinckBank als Van Lanschot. KPMG controleerde de boeken van Fortis (samen met PwC België), SNS Reaal en Kas Bank.

De turbulentie in de financiële sector heeft sinds die datum geresulteerd in

één opvallende verandering: het genationaliseerde ABN Amro wordt zoals eerder opgemerkt nu gecontroleerd door Deloitte.

Naast de financiële sector vormt ook de bouwsector een uitzondering op de doorgaans redelijk evenwichtig verdeelde controlemarkt. KPMG heeft hier een zeer sterke positie, met prominente controlecliënten als Heijmans, Boskalis Westminster, Fugro, Wavin en Ballast Nedam. Wel controleert concurrent PwC Nederlands grootste bouwonderneming, de BAM Groep.

EUROPESE CONSULTATIE

Is het een bezwaar dat de grote vier kantoren de dienst blijven uitmaken in het topsegment van de markt? De Europese Commissie denkt van wel. Na het instorten van Arthur Andersen als gevolg van het fraudeschandaal bij Enron werd de vraag opgeworpen of het aantal spelers op de beursgenoteerde markt niet gevaarlijk klein was geworden. Helemaal als er zich nog een dergelijk schandaal zou voordoen waarbij een groot accountantskantoor om zou vallen.

De Europese Commissie startte in november 2008 een consultatie naar de eigendomsstructuren van accountantsorganisaties om te bekijken of het uitbreiden van financieringsmogelijkheden middelgrote kantoren kan helpen de beursgenoteerde markt te betreden.

Vijf beursgenoteerde klanten stapten over van een groot naar middelgroot kantoor.

De consultatie volgt op een studie van adviesorganisatie Oxera naar de concurrentieverhoudingen en de keuze in de markt voor de controle van beursgenoteerde ondernemingen. In die studie werd een aantal factoren genoemd die de stap van middelgrote kantoren naar de top zouden belemmeren. Als belangrijke factor zien de onderzoekers het aantrekken van voldoende kapitaal om de sprong naar grote internationale controle-

klanten te maken. Daarnaast noemen ze aansprakelijkheid, reputatie, en de noodzaak voor bedrijven een internationaal netwerk met bijbehorende managementstructuren als accountant te hebben.

WEINIG BEHOEFTE AAN KAPITAAL

In haar reactie op de consultatie heeft het NIVRA gezegd financiering niet als grote barrière te zien. Harmonisatie van wet- en regelgeving, zoals op het gebied van aansprakelijkheid, en het aantrekken en vasthouden van voldoende gekwalificeerd personeel zijn volgens het NIVRA belangrijker factoren.

Als we af mogen gaan op de reacties van Berk en BDO op vragen van Accountant.nl naar aanleiding van het verschijnen van het Oxera-rapport in 2007, lijkt er bij de middelgrote Nederlandse accountantskantoren zelf inderdaad weinig behoefte te bestaan aan de uitbreiding van financieringsmogelijkheden. Managing-partner Hans Koning van Berk zei toen: "Wij hebben gekozen voor de middle market. AEX-fondsen brengen te

veel risico mee." Berk richt zich voor haar groei op overheden en middelgrote bedrijven. De OOB-vergunning vroeg het kantoor aan omdat "die toch als een kwaliteitskeurmerk zal worden gezien in de markt".

BDO, dat beursgenoteerde ondernemingen expliciet wel ziet als markt voor het kantoor, zei destijds ook geen kapitaal van buiten nodig te hebben. Andere zaken zijn van grotere invloed. "Het gaat dan bijvoorbeeld ook over de reputatie van accountantskantoren. Die is zeker relevant. Volkomen ten onrechte is de perceptie van de markt dat groot gelijk staat aan kwaliteit. Maar groot betekent niets anders dan groot", aldus bestuursvoorzitter Martin van Roekel.

NOTEN

- * Erwin Breij is informatiespecialist en webredacteur Accountant.nl.
- Zie ook het interview met de Europese topambtenaar Jürgen Tiedje op pagina 20.
- Zie Accountant.nl voor uitgebreide cijfers over de Nederlandse controlemarkt (rubriek Feiten & Cijfers).

